

Contribució dels *media* orals a la construcció d'un estàndard de masses plural: presència del dialecte nord-occidental en el llibre d'estil de les emissores radiofòniques de la CCRTV¹

1 Introducció

Un dels beneficis que el català deu a l'adveniment de la democràcia al Principat de Catalunya és la seva legalització com a llengua oficial². Aquest fet va permetre que l'idioma se situés en l'àmbit públic, en el qual s'intuïa la importància que l'acció del sistema d'ensenyament públic i dels mitjans de comunicació podia reportar a l'ús de la nostra llengua. Però van ser els *media* els que van prendre la iniciativa de construcció progressiva de l'estàndard oral català, sobretot a partir de 1983³. En aquest article pretenem abordar un aspecte polèmic del bastiment d'un patró lingüístic oral per als mitjans de comunicació del nostre país: la participació que hi han de tenir les varietats diatòpiques (vegeu IEC 1990a, 1990b i Casals 2001). La magnitud d'aquesta empresa, però, ens porta a acotar la nostra recerca: donar compte de la presència de la varietat nord-occidental del català en el llibre d'estil, en el qual es basa el model difós, de les emissores radiofòniques de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV)⁴.

¹ Aquest text és la versió definitiva de la comunicació presentada en el marc del XVII Col·loqui de l'Associació Germano Catalana celebrat a Münster del 2 al 5 d'abril del 2000. Agraïm les millores que Oriol Camps, Mar Massanell, Àngels Massip, Clàudia Pons, Mila Segarra i Albert Villanueva han suggerit a un primer esborrany d'aquest article.

² Per a una visió general del marc legal que protegeix el català en els diversos àmbits socials, vegeu *Legislació lingüística* (1998) i Jou (2000: 185-198). Quant al marc legal per als mitjans de comunicació, vegeu Casals (2000b: 117-142).

³ El 1983 van començar a emetre els mitjans de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió.

⁴ Per a més informació sobre l'estàndard nord-occidental, podeu consultar Segarra i Farreny (1996: 37-53). Per al detall del model de les emissores radiofòniques de Lleida, vegeu Creus *et al.* (2000). Així mateix, Creus i Romero (1998) van elaborar un inventari de trets nord-occidentals presents en els mitjans de comunicació oral de Lleida.

Per dur a terme el nostre propòsit, partirem del fet que aquests mitjans mantenen en comú el català com a vehicle d'expressió i que la seva audiència està repartida per una gran part de les terres de parla catalana. Avui —recordem-ho— aquests indrets es troben fragmentats administrativament en quatre estats: Espanya, França, Itàlia i Andorra. Dins de l'Estat espanyol, la llengua catalana és present en cinc comunitats autònomes⁵: el Principat de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, l'Aragó i Múrcia. I, en el primer territori esmentat, sota administració de la Generalitat de Catalunya, es parlen dos dels sis grans dialectes del nostre idioma: el central i el nord-occidental.

2 Inconvenients d'una proposta d'estàndard oral de masses central

En el marc del procés de normalització lingüística iniciat a principis de la dècada dels vuitanta al Principat de Catalunya, la Generalitat de Catalunya va crear i posar en marxa el 1983 uns *media* propis: Catalunya Ràdio, el 20 de juny, i Televisió de Catalunya, el 10 de setembre. Ubicats a la capital del Principat de Catalunya, aquests mitjans van iniciar la construcció i la difusió d'un model lingüístic que reposa sobretot en el català central⁶. I d'entrada, s'hi evidenciava la migrada presència no només de les varietats parlades fora dels territoris que administra la Generalitat de Catalunya, sinó també l'escassa intervenció del nord-occidental. No hem d'oblidar que en aquest cas la majoria de territoris on es parla aquest dialecte es troben sota aquesta administració.

Per bé que no de la mateixa manera que a l'inici, avui la prevalença del dialecte central continua essent una realitat, tal com reconeix Sistac (1992: 42) quan afirma que els mitjans de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió difonen «un patró lingüístic monocèntric», l'articulació del qual té uns efectes negatius sobre la població nord-occidental —almenys la resident

⁵ Sense entrar en l'estatus legal que el nostre idioma té en els altres tres estats en què es parla, a l'Estat espanyol és cooficial, juntament amb el castellà al Principat de Catalunya, a les Illes Balears i al País Valencià i gaudeix de protecció a l'Aragó. Actualment es troba en tràmit un avantprojecte de llei que preveu la regulació de l'ús normal i oficial de la llengua catalana a l'Aragó.

⁶ No és el nostre objectiu analitzar la base central dels primers models dels *media* en català d'ençà de l'arribada del nostre idioma a aquest àmbit. El lector interessat en el cas de la ràdio institucional pot consultar Catalunya Ràdio (1986) i Fité (1992) per veure quins van ser els criteris adoptats en un primer moment pel que fa a participació dels geolectes.

al Principat—, atès que aquest col·lectiu no s'hi sent identificat, tal com afirma aquest mateix autor.

A aquest inconvenient, en el cas nord-occidental se n'hi afegeix un altre que té l'origen en els mateixos parlants del dialecte. I és que, com Sistac apunta, «una part diguem-ne lingüísticament privilegiada de la societat lleidatana (i potser de totes les terres de Ponent)» recorre a un estàndard regional. Aquest estàndard, que s'estén cada cop més als joves, entre els quals es troben periodistes, universitaris, professors..., «comparteix les característiques morfosintàctiques i, en bona mida, lèxiques, de la variant més difosa, però que està muntat sobre l'estructura fonològica i, en menor grau, tonal del dialecte occidental». De fet, alguns dels usuaris de l'estàndard implicats en la seva difusió a través dels mitjans, sobretot els de la ràdio, són «els més reticents a acceptar» un model nord-occidental, perquè prefereixen recórrer a «una mena de *patois* dialectal o, en el millor dels casos, un barceloní aproximatiu» (1992: 42-43).

Tot apunta, doncs, al fet que la incorporació de professionals nord-occidentals en els mitjans que operen des de Barcelona no resol la pluralitat de l'estàndard de masses. Abans s'haurà de planificar, en el llibre d'estil corresponent, un model que prevegi els trets nord-occidentals que els periodistes esmentats han de poder utilitzar en les locucions. Llavors caldrà, naturalment, que l'apliquin. En cas contrari, els mateixos professionals nord-occidentals dels *media* seran els que, amb l'adopció i la difusió de trets centrals, (sobretot) morfològics, legitimin la preeminència d'aquesta varietat per damunt de les altres en la construcció de l'estàndard oral català i, consegüentment, segellin l'arraconament dels trets que els són propis.

Sigui pels usos, per la influència dels mateixos professionals dels mitjans o pel caràcter unitari del model que alguns d'aquests apliquen des del seu lloc de treball, la població resident a les terres de Ponent pateix la influència diària del dialecte central, que domina les emissions dels *media*, entre els quals hi ha els institucionals que operen des de Barcelona. Així les coses, la pressió de l'estàndard difós, acompanyada pel prestigi dels mitjans, provoca que la població tendeixi a bandejar, d'un temps ençà, certs trets de la seva varietat en favor de l'adopció de les variants centrals difoses⁷. Malgrat compartir territori, doncs, tots dos geolectes —nord-occidental i central— no tenen les mateixes perspectives de difusió⁸.

⁷ Per a més informació al voltant dels efectes de la pressió de l'estàndard sobre la població que parla la varietat nord-occidental, vegeu Massanell *a* (en premsa). Cal afegir,

En aquest estudi intentarem veure si el fet que alguns professionals nord-occidentals dels mitjans adoptin trets centrals, ultra deure's a una pressió dels entorns professional i residencial –existent només quan hi ha hagut abandonament del lloc d'origen–, pot ser conseqüència de l'aplicació d'un model construït premeditadament sobre el dialecte central. Per això, cal, en primer lloc, resseguir les normes lingüístiques instituïdes en els mitjans audiovisuals, en el nostre cas, les de les emissores de ràdio de la CCRTV, per detectar-hi la presència del dialecte nord-occidental. Aquestes normes de llengua (i també les d'estil) s'apleguen en el document⁹ titulat *Orientacions lingüístiques* (1992 [1999])¹⁰.

3 Presència del nord-occidental en les *Orientacions lingüístiques*

En les *Orientacions lingüístiques*, la primera referència a les varietats diatòpiques apareix a propòsit de la definició de l'estàndard, que exclou els «dialectalismes d'àmbit reduït». Segons aquest document, aquestes unitats lingüístiques han de cedir el pas a formes més generals que facilitin la intercomunicació entre els parlants de la llengua.

Pel que fa als trets no centrals, les *Orientacions lingüístiques* recullen aspectes fonètics, per bé que també n'hi ha alguns –pocs– de morfològics i de sintàctics, tant del nord-occidental com del valencià¹¹ i, en una

a més, que l'abandonament de trets dialectals propis no es produeix en tota l'àrea del nord-occidental. En queda exclosa l'àrea de parla nord-occidental de la Franja de Ponent. I la conseqüència és nefasta: l'establiment d'una frontera geolectal en el mateix indret on hi ha una frontera administrativa, fet que pot provocar una fractura dins del mateix dialecte nord-occidental (Massanell b, en premsa). D'altra banda, Pradilla (1995: 178) ja ha assenyalat que mentre que a les comarques situades en la zona meridional del Principat de Catalunya s'evidencia un «procés d'orientalització», a les comarques septentrionals del País Valencià es manifesta «un procés de «valencianització»».

⁸ Per a més informació sobre les reaccions que hi va haver davant de la presència aclaparadora del dialecte central en els models dels *media* del Principat de Catalunya, vegeu Casals (en premsa).

⁹ Les quatre emissores que integren actualment la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió són Catalunya Ràdio (1983), Catalunya Música (1987), Catalunya Informació (1992) i Catalunya Cultura (1999).

¹⁰ Per a més informació, vegeu Casals (2000a: 247-257).

¹¹ Per saber els trets del valencià que recullen les *Orientacions lingüístiques*, vegeu Casals (2001).

proporció menor, del balear¹². No hi ha en aquest llibre d'estil cap referència, almenys explícita, a les varietats septentrional i algueresa.

Centrant-nos en el dialecte nord-occidental, i pel que fa als criteris d'ortografia, les *Orientacions lingüístiques* apunten la diferència de timbre que hi ha en la pronúncia de les vocals *e* i *o*, segons la varietat dialectal del locutor. En la majoria dels mots que presenten una distribució diferent del timbre de la *e* (és el cas de *pera*), les *Orientacions lingüístiques* exposen que l'occidental hi pronuncia una *e* tancada i l'oriental, una *e* oberta, excepte el balear, que hi articula una vocal neutra.

Les directrius lingüístiques d'aquestes emissores estableixen que els locutors han de seguir el seu propi dialecte però que han de fer atenció a les pronúncies marcades ortogràficament amb accents en dos casos: els mots que porten accent diacrític i els topònims (per exemple, *Vandellòs*, *Sóller*, *Dénia*, *La Sénia*, *Gósol*...). En aquest darrer cas, però, la remarca no resol la pronúncia adequada dels topònims que no porten accent gràfic¹³.

Pel que fa al vocalisme àton, els criteris de llengua de les ràdios de la CCRTV recullen normes d'ús referides, de forma global, als geolectes del bloc occidental. Afirmen que el sistema de vocalisme àton del nord-occidental (i del valencià) està format per cinc fonemes amb tres graus d'obertura: /a/, /e/, /i/, /o/ i /u/, inventari que l'Institut d'Estudis Catalans considera propi de l'àmbit general, que es basa en la no-reducció de les *a* i les *e* en posició àtona a [ə], i tampoc les *u* i les *o* àtones a [u].

Tanmateix, les *Orientacions lingüístiques* preveuen dues excepcions a la regla de neutralització que acabem d'exposar. La primera és la realització afeblida de la *-a* final de substantius (*noi*[ɛ]) i d'adjectius (*tranquil*·l[ɛ])¹⁴, sense restringir-ne l'ús, però, per raó del context comunicatiu. Cal matisar, en aquest sentit, que l'IEC afirma que aquesta forma és predominant en el nord-occidental i la classifica com a admissible només en l'àmbit restringit i en registres informals (IEC, 1990 [1999]: 16). La segona excepció que

¹² A tall d'exemple, en el cas balear s'hi recull el sistema de vuit fonemes per al vocalisme tònic –els set del central i la vocal neutra– i l'articulació [ɲk] de la seqüència *-nc* final (com ara a *cinè*) (1992 [1999]).

¹³ Les *Orientacions lingüístiques* només esmenten tres topònims d'aquest tipus, indicant-ne la pronúncia adequada, tots localitzats a l'àrea del català central: B[e]rgera, Matadep[e]ra i Palaf[ə]lls (1992 [1999]: 30), sobre els quals diuen que tenen una pronúncia local tradicional diferent de la que els donaríem per intuïció. Als quals podriem afegir altres topònims sense accent gràfic com Centelles, Sant Boi...

¹⁴ Les *Orientacions lingüístiques* no esmenten l'articulació [a] en el cas de les formes verbals.

preveuen les *Orientacions lingüístiques* és la que fa referència a la neutralització de /o/ quan la segueix una [i], [u] o [ɛ] tòniques en la mateixa paraula, com ara en els casos de d[u]sir, [u]bert, i J[u]sep¹⁵.

En el pla del consonantisme, trobem que les *Orientacions lingüístiques* s'ocupen de la pronúncia dels grups ortogràfics -bl- i -gl-. Per al primer so d'aquests grups es preveu la pronúncia contínua (això és, po[β]et i arre[ɣ]ar), tot i que també se'n permet l'articulació «segons la fonètica pròpia del locutor» (1992 [1999]: 38)¹⁶.

Pel que fa als sons fricatius, les *Orientacions lingüístiques* mostren tres trets característics del bloc occidental. En primer lloc, integren la pronúncia [z] del grup consonàntic -tz- de verbs com *indemnitzar*, com fa la *Proposta...* de l'IEC, que esmenta aquest tret com a característic del valencià (1990 [1999]: 18).

En segon lloc, les *Orientacions lingüístiques* recullen l'articulació africada sonora ([dʒ]) de la fricativa prepalatal sonora [ʒ], en posició inicial (per exemple, [dʒ'oβe]) o postconsonàntica (és el cas de [mepndʒ'a]). I alhora integren la pronúncia africada [tʃ], en aquest cas sorda, de la fricativa prepalatal també sorda ([ʃ]), en posició inicial (en casos com *xauxa*)¹⁷ i després de consonant (és el cas de *plan[tʃ]ar*).

En tercer lloc, les *Orientacions lingüístiques* inclouen la possibilitat que en nord-occidental se segregui la iod ([jʃ]) en l'articulació del dígraf *ix*: *mateix*, *deixada*, *reconèixer...*, tot i que la *x* darrere *i* tònica es pronuncia generalment [ʃ]: *guix*, *haixix*, *Flix...* (1992 [1999]: 43)¹⁸.

¹⁵ En l'exemple J[u]sep l'articulació [u] es deu a la influència del so palatal anterior ([j]); el so inicial del participi [u]bert, articulat [au]bert en nord-occidental, es deu a una analogia amb [u]brir. Veny (1978 [1998]: 30-31) afirma que el pas de *o* a *u* es justifica, en casos com *Robert* i *gobell* —és el mateix cas de *cobert*—, pel contacte amb una *b*. Notem, a més, que la vocal temàtica d'aquest verb és una *i* tònica, cas en què, com hem vist abans, també es produeix el tancament de *o* en *u*.

¹⁶ Per l'IEC és pròpia de l'àmbit general la pronúncia geminada o contínua de la *b* o de la *g* davant *l* dels mots com *poble*, *poblet*, *moble*, *cable*, *cablejar*, etc.

¹⁷ De fet, són pròpies de l'àmbit general tant la pronúncia fricativa —característica dels parlars orientals— com l'africada —característica dels parlars occidentals— de la sibilant palatal sonora en posició inicial o postconsonàntica: *xit*, *xalet*, *planxar*, *arxiu...* (IEC, 1990 [1999]), tal com recull aquest grup d'orientacions.

¹⁸ En aquest sentit, l'IEC fixa que són pròpies de l'àmbit general tant la pronúncia amb *i* —predominant en els parlars occidentals— com sense *i* —predominant en els parlars orientals— de la sibilant palatal sorda després de vocal: *feix*, *caixa*, *dibuixar...* (IEC, 1990 [1999]).

Examinada la fonètica nord-occidental integrada en el model objecte d'estudi, passem ara a veure la presència de trets morfològics. En el pla de la morfologia nominal, les *Orientacions lingüístiques* parlen de trets característics del nord-occidental només tangencialment. La seva intervenció afecta la flexió de gènere del numeral cardinal *dos*. L'única forma que accepten per al femení és *dues*, variant del dialecte central, malgrat que l'IEC estableix que és admissible en l'àmbit general l'ús invariable de *dos*: *dos barques* per *dues barques* (IEC, 1992 [1999]: 21).

En relació amb la morfologia verbal, les *Orientacions lingüístiques* esmenten únicament¹⁹ algunes formes d'infinitiu. Afirmen que al costat de *tenir* i *venir* existeixen les formes *tindre* i *vindre*, «usades algun cop pels escriptors de la Catalunya occidental». Les *Orientacions lingüístiques* estableixen que són preferents *tenir*, *venir* i *valer*, però alhora afirmen que són admissibles *tindre*, *vindre* i *valdre* només, però, en usos informals espontanis. Tanmateix, Veny (1993) pensa que elements com *vindre*, que tenen una tradició de tres segles o quatre, no poden ser ignorats per un estàndard que es defineix com flexible i participatiu (1993: 51)²⁰.

En l'apartat de sintaxi, l'única referència al nord-occidental tracta les normes d'ús de les preposicions *per* i *per a*. Segons les *Orientacions lingüístiques*, la distinció de *per* i *per a* és pròpia dels dialectes occidentals. Perquè és tradicional de distingir-les en l'escriptura, sobretot en registres cultes, s'imposa en aquest mitjà el criteri de distingir-les en els espais radiofònics de caràcter formal (informatius, butlletins d'esports, algunes falques publicitàries, presentacions de l'emissora Catalunya Música, entre d'altres). Els eixos del criteri són, doncs, la distribució geogràfica oriental-occidental, d'una banda, i el nivell de formalitat de la situació comunicativa, de l'altra.

En els textos formals les *Orientacions lingüístiques* estableixen que cal practicar la reducció sistemàtica de *per a* a *per* davant d'infinitius i d'adverbis (i de designacions temporals), adoptant la proposta Coromines-Solà²¹:

¹⁹ L'apartat de morfologia verbal no s'ocupa de les terminacions dels presents d'indicatiu (considerades pròpies de l'àmbit general per IEC, 1992 [1999]: 23) i de subjuntiu, de la tercera persona del condicional (és el cas de *cantari[e]* i *perdrí[e]*, acabament considerat propi de l'àmbit restringit), de l'imperfet de subjuntiu i del present d'imperatiu, que diferencien els parlars del bloc occidental dels del bloc oriental.

²⁰ En canvi, *tindre* és admissible en l'àmbit general; només pot ser usat, però, en registres informals (IEC, 1992 [1999]: 49).

²¹ Cal advertir que la proposta esmentada pressuposa i defensa que la construcció <<per + infinitiu>> no té en català modern un valor causal (Cal advertir que aquesta afirmació va

Davant un infinitiu, un adverbí (o designació temporal) es practicarà la reducció de *per a* a *per*. Exemples: *ha de guanyar per passar a la final; s'han posat d'acord per parlar-ne un altre dia; gràcies per venir; per davant; per sempre; per després; per demà; per quan plou; per dilluns; per dissabte, dia 7; pel juliol; per Pasqua; per Nadal; Aquestes recomanacions valen per tot el mes; pressupost de la Generalitat per l'any 1997; ho ha deixat per la setmana que ve*. També davant de conjuncions s'usa sempre *per*. *per si plou, per si cal...* (1992 [1999]: 87).

En els informals (espais improvisats), en canvi, en què es dona més entrada a l'espontaneïtat, la distinció es fa segons la varietat geolectal del locutor.

4 Conclusió

A mode de conclusió, direm que el model de llengua planificat per les emissores de ràdio de la CCRTV, en el seu llibre d'estil, presta atenció a la modalitat nord-occidental, incloent-hi una part dels seus trets. Gairebé la totalitat són fonètics²². Es tracta de trets que l'Institut d'Estudis Catalans considera propis de l'àmbit general (és a dir, els que el nord-occidental comparteix amb una altra varietat del català).

Per contra, només una ínfima part dels trets nord-occidentals aplegats fa referència a morfologia²³ i a sintaxi²⁴. De fet, les *Orientacions lingüístiques*

ser matisada per M. Segarra, 1984). D'altra banda, l'IEC assenyala que és admissible en l'àmbit general, només, però, en registres informals la pronunciació de *pel, pels* en lloc de *per al, per als* (1990 [1999]).

²² Entre els fenòmens de vocalisme àton que les *Orientacions lingüístiques* no recullen, cal considerar l'articulació com a [a] de la vocal inicial dels mots començats, per *em-, en-, es-*, característica dels parlars nord-occidentals (i també valencians), i també de la *e* gràfica en posició pretònica (és el cas de mots com *s[a]ncer*), trets que l'Institut considera admissibles en l'àmbit general, només però en registres informals (IEC, 1990 [1999]: 16).

²³ No dediquen cap orientació a parlar de l'article *lo, los* (considerat admissible en l'àmbit restringit només en registres informals); dels plurals dels proparoxítons llatins (*hòmens, jòvens...*), propis de l'àmbit general segons l'IEC; dels demostratius *este, eixe, estos, eixos*, que l'IEC classifica com a propis de l'àmbit restringit (1992 [1999]: 19), i tampoc dels possessius (*meu-mena, teu-tena, seu-sena*), ni de la diferenciació fonètica entre el masculí i el femení basada en l'oposició *-ista/-iste*. De fet, a la mateixa Proposta, «Algunes de les solucions del nord-occidental, que són diasistemàtiques en aquest dialecte (o prou rellevants) han estat castigades a l'àmbit restringit» (Segarra, 1999: 278).

²⁴ A principis de l'any 2001, encara no s'ha publicat l'opuscle de sintaxi de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

no recullen les formes característiques del nord-occidental que la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia* (1992 [1999]) considera de l'àmbit general, ni les que són pròpies ni les que són admissibles. I això es deu al fet que les *Orientacions lingüístiques* parteixen del model d'estandardització de l'anglès: unitat morfològica i sintàctica i admissió de diferents accents i d'una certa variació lèxica.

Sigui com sigui, la presència del geolecte nord-occidental detectada en les *Orientacions lingüístiques*, que es concentra, com hem dit, en la fonètica, és un primer pas per integrar la diversitat geolectal de l'idioma en l'estàndard dels mitjans, però podria ser un pas en fals si queda aturat en aquest estadi, atès que convidaria a completar el model amb la morfologia majoritàriament difosa i, en conseqüència, es legitimaria la consolidació d'una modalitat estàndard, a la qual s'ha referit Sistac, integrada per fonètica nord-occidental i morfologia central. Un cop en els mitjans, la seva difusió ja no afectaria només una elit cultural, sinó també tots els nord-occidentals que en siguin audiència.

A partir d'aquí, es tracta de completar la feina feta fins ara amb la incorporació de trets morfològics nord-occidentals (i també d'altres dialectes), de manera que els professionals nord-occidentals que treballin en els mitjans —públics o privats— que operen des de Barcelona puguin utilitzar els trets de la seva varietat previstos en el llibre d'estil i, àdhuc, que puguin difondre un model que sigui acceptat pels oients de les contrades nord-occidentals. Les propostes de compleció dels models han de provenir, indefectiblement, de les terres de Ponent, i especialment dels mitjans d'aquells indrets.

Així es podrà, d'una banda, frenar el retrocés de trets morfològics del dialecte nord-occidental²⁵, que ja s'ha detectat en la població, molt especialment entre els joves d'aquest dialecte, a causa de la difusió d'un estàndard de base central, i, de l'altra, es podrà aturar al mateix temps el procés de fractura dins del mateix dialecte nord-occidental, que a hores d'ara sembla irreversible.

²⁵ A tall d'exemple, s'ha detectat que les formes etimològiques de l'article es concentren en «formes patrimonials, topònims, formes fixades i, sobretot, actua com a identificador grupal», i aquest fet es deu a la pressió del model escrit sobre l'oral (Romero, 1995: 233). Vegeu també Carrera (1995: 36-52).

5 Bibliografia

- Casals, Daniel (2000a): «Les Orientacions lingüístiques de Catalunya Ràdio», dins: Creus *et al.* *Llengua i Mitjans de Comunicació*. Lleida: Pagès, 247-257.
- (2000b): «Legislació reguladora de la presència de la llengua catalana en la radiodifusió del Principat», dins *Revista de Llengua i Dret* 33, 117-142.
- (2001): «Les polèmiques entre *lights* i *beavies* i les seves repercussions en l'elaboració dels models lingüístics per als mitjans de comunicació de massa», dins: Pradilla, Miquel Àngel [ed.]: *Societat, llengua i norma*. Benicarló: Alambor.
- (en premsa): «El valencià en el model de llengua de les emissores radiofòniques de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió», dins: *Actes del IV Simposi de Filologia Valenciana en honor a Joan Veny*.
- Carrera, Josefina (1995): «Canvi lingüístic i escolarització en català a Lleida», dins: *Jornades sobre llengua i ensenyament*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 36-52.
- Catalunya Ràdio (1986a): *Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC* [exemplar fotocopiats].
- (1992 [1999]): *Orientacions lingüístiques* [inèdit].
- Creus, Imma; Romero, Sílvia (1998): «Els mitjans de comunicació oral a Lleida», *Llengua i ús* 14, 31-36.
- Creus, Imma; Julià, Joan; Romero, Sílvia (2000): *Llengua i ràdio*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Fité, Ricard (1992): «Incidència dels mitjans de comunicació àudio-visuals en el procés d'estandardització. Relació entre els usos estàndard i la normativa vigent», dins: *Actes del segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, IV, 571-577.
- Generalitat de Catalunya (1998): *Legislació lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya (Legislació bàsica, 6).
- Institut d'Estudis Catalans (1990a): «La llengua catalana en els mitjans de comunicació de massa i especialment en la televisió», dins: *Documents de la Secció Filològica I*. Barcelona: IEC, 137-140.
- (1990b): «La llengua i els mitjans de comunicació de massa», dins: *Documents de la Secció Filològica II*. Barcelona: IEC.
- (1990 [1999]): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*. Barcelona: IEC.
- (1992 [1999]): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*. Barcelona: IEC.

- Jou, Lluís (2000): «Política i legislació lingüístiques a Catalunya», dins: Pradilla, Miquel Àngel [ed.]. *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*. Benicarló: Alambor, 185-198.
- Massanell, Mar (en premsa a): «El retrocés generacional del dialecte davant de la llengua estàndard: un exemple», dins: *Interlingüística* 11.
- (en premsa b): «La planificació lingüística com a origen de fractures geolèctals. El cas del nord-occidental a la Franja de Ponent», dins: *Actes del XVII Col·loqui de l'Associació Germano Catalana*. Münster, 5-9 d'abril de 2000.
- Pradilla, Miquel Àngel (1995): «Varietat estàndard i varietat geogràfica: actituds lingüístiques i ensenyament en el tortosí de les dues bandes de la frontera político-administrativa entre el País Valencià i el Principat de Catalunya», dins: *Jornades sobre llengua i ensenyament*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 175-184.
- Romero, Sílvia (1995): «Escolarització i variació lingüística: el cas de l'article etimològic en el català nord-occidental», dins: *Jornades sobre llengua i ensenyament*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 225-235.
- Segarra, Mila (1984): «Reflexions sobre la normativa sintàctica actual», dins: *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 13-36.
- (1999): «Una llengua plural i rica per a una comunitat forta i cohesionada», dins: *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: IIFV, Universitat d'Alacant – Ajuntament de la Nucia, 271-287.
- Segarra, Mila, Farreny, Dolors (1996): «Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model», dins: *El nord-occidental entre dues llengües?* Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 37-53.
- Sistac, Ramon (1992): «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida (1 i 2 de juny de 1991)*. Barcelona-Lleida: Institut d'Estudis Catalans, Institut d'Estudis Ilerdencs i Universitat de Lleida, 39-43.
- Televisió de Catalunya (1995): *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: TV3 i Edicions 62.
- Veny, Joan (1978 [1998]): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Moll.
- (1993): «El valencià en la proposta de català estàndard», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 47-56.